

GERDA VAN
WAGENINGEN

Roman

Zussenliefde

BAKKERS
2
TRILOGIE

ZUSSENLIEFDE

Van Gerda van Wageningen verschenen bij uitgeverij Zomer & Keuning onder andere:

Bakkersliefde (Bakkerstrilogie deel 1)

Het water komt

Dostie (Schouwen-trilogie deel 1)

Rumoer op Dostie (Schouwen-trilogie deel 2)

Water rond Dostie (Schouwen-trilogie deel 3)

Gerda van Wageningen

Zussenliefde

Bakkerstrilogie deel 2

Uitgeverij Zomer & Keuning

ISBN 9789401913461
ISBN e-book 9789401913478
NUR 344

© 2019 Uitgeverij Zomer & Keuning
Postbus 13288, 3507 LG Utrecht

Omslagontwerp Liesbeth Thomas, t4design

www.gerdavanwageningen.nl
www.zomerenkeuning.nl

Alle rechten voorbehouden

Wat was ze moe!

Martha de Man sleepte zich de trap op van de bakkerswinkel die ze net had schoongemaakt, naar boven, waar ze woonde, samen met haar vier jaar oudere broer Jan. Eenmaal boven keek ze verrast naar de tafel, die al was gedekt. Jan sneed net een paar grote boterhammen af van een kropbrood dat hij uit de winkel mee naar boven had genomen. 'Ha, ben je daar?' vroeg hij met een glimlach. 'Ik heb honger en als ik gegeten heb, wil ik naar bed.'

Ze knikte. 'Dat begrijp ik.' Zo zag het leven van een bakker er nu eenmaal uit. In de nacht werd er gebakken, zodat er vers brood zou zijn als de winkel de volgende morgen weer open zou gaan. 'Het brood van vandaag is inmiddels allemaal verkocht,' zei Martha. 'Het zal zó fijn zijn als er eindelijk vrede komt en we weer meel van goede kwaliteit gaan krijgen om brood mee te bakken, dat er weer voldoende suiker zal zijn om koek en ander lekkers te bakken, en dat alles dan weer net als vroeger wordt.'

Haar broer glimlachte opnieuw. 'Zoals vroeger zal het nooit meer worden, Martha. Er is gewoon te veel veranderd. Het is echter niet anders. Ik zou de komende zomer wel weer eens net als voor het uitbreken van de oorlog kriekenbroodjes willen bakken.' Hij keek zijn zuster onderzoekend aan. 'Maar we mogen de moed niet verliezen! Er zijn steeds meer mensen die beweren dat de oorlog zo langzamerhand werkelijk op z'n einde loopt, maar aan de andere kant worden er nog steeds massaal troepen aangevoerd om de gesneuvelde soldaten aan het front te vervangen. Veel Engelsen en Amerikanen moeten nu vechten. Trouwens, zou het in de loopgraven ook regenen en stormen? Ik hoorde van Herman dat er vloedplanken worden geplaatst omdat het water erg hoog staat in de haven.'

Het dorp Oud-Beijerland lag aan de rivier. De bakkerij van Jan de Man lag weliswaar veilig achter de Molendijk in de buurt van de eeuwenoude dorpskerk, maar als het water

hoog tegen de kade van de haven stond, werden er vloedplanken geplaatst om waar mogelijk schade aan de huizen te voorkomen.

Martha knikte en ging aan tafel zitten. Even later besmeerde ze een boterham met margarine. Ze moesten zuinig zijn. Zoveel levensmiddelen waren op de bon en nauwelijks te krijgen als gevolg van de Grote Oorlog, die in de komende zomer al vier jaar zou duren en waarvan ze zelf vreesde dat het einde ervan nog lang niet in zicht was. De troepen in de loopgraven zaten immers al tijden muurvast en men beweerde zelfs dat er sinds een paar maanden een nieuw gifgas, dat mosterdgas werd genoemd, over en weer werd gebruikt om zoveel mogelijk slachtoffers te maken. Het was te erg voor woorden en ze kon zich er dan ook nauwelijks een voorstelling van maken.

Het was nu eind februari van het jaar 1918. Ze hadden een paar roerige jaren achter de rug, en er was veel veranderd. Heel veel. Hun moeder was sinds een paar jaar hertrouwd met haar derde man Tinus van As, en tot haar grote dankbaarheid had ze op haar tweeënveertigste nog een zontje gekregen, hun halfbroertje, Koosje, waar haar nieuwe man dolgelukkig mee was. Ze woonde met haar nieuwe gezin en met Lina, het jongere zusje van Jan en Martha, op de Molenwijk, niet eens zo ver van de bakkerij van Van Klinken. Dat was de beste bakker uit het dorp, al jaren, en die man was tevens de toekomstige schoonvader van haar broer Jan.

Hun halfbroertje was vernoemd naar oom Koos, die tegenwoordig bij zijn zuster en zwager inwoonde, omdat hij niet meer in staat was om zijn winkel te drijven. Sinds oom Koos enkele jaren geleden weduwnaar was geworden, leek het wel of hij geen doel meer in het leven had, en had hij ook nog maar nauwelijks ergens plezier in. Oom Koos keek tegenwoordig altijd ernstig en droevig. Lachen deed hij nooit meer.

Jan bad hardop zoals ze dat gewend waren. Martha kwam daarna toch weer overeind om koffie voor hen beiden in te schenken. 'Ik zag Clara daarnet nog,' begon ze voorzichtig.

Jan fronste zijn wenkbrauwen. ‘Ach ja.’

‘Dat klinkt niet alsof je je verloofde erg mist.’

Jan schokschouderde. Sinds Kerst was hij verloofd met de jongste dochter van bakker Van Klinken, maar Martha beseftte dat dit van zijn kant zeker geen huwelijk zou worden dat uit liefde werd gesloten.

‘Er komt een dag dat Clara beseft dat je andere gevoelens voor haar hebt dan zij voor jou,’ zei ze voorzichtig, want dit was een precair onderwerp en het laatste wat ze wilde was haar broer kwetsen of erger nog, boos maken zodat ze ruzie met hem zou krijgen.

Jan beet in zijn snee brood en haalde zijn schouders op. ‘Misschien. Ik wilde inderdaad dat we weer eens goed meel hadden om mee te bakken. Dat we voldoende suiker hadden, zodat ik net als voor de oorlog iets écht lekker zoets kon bakken.’

Martha knikte. ‘Ja, nu is het enkel slecht kropbrood en op vrijdag en zaterdag regeringswit. Dat is ook al niet zoals vroeger.’

‘Dat is nog zwak uitgedrukt,’ schamperde Jan. ‘Alle goede levensmiddelen gaan naar het leger.’

‘Jij kunt het weten.’

Jan haalde zijn schouders op. Zodra hij negentien jaar was geworden, was hij opgeroepen voor de verplichte militaire dienst, net als alle gezonde jongemannen op die leeftijd. Nederland was weliswaar buiten de oorlog gebleven, maar er was in 1914 een mobilisatie afgekondigd en sinds de oorlog was uitgebroken, waren de Nederlandse troepen langs de grenzen gelegerd om ervoor te zorgen dat het land neutraal kon blijven en dat de grenzen goed werden bewaakt. Gelukkig waren er geen loopgraven aan de oostgrens. Het front waar de strijd geleverd werd lag al jaren muurvast in België en Frankrijk, de meeste loopgraven overigens niet eens zo ver van de grens met Nederland vandaan. Ieper, de Somme, het waren beruchte woorden geworden, in de afgelopen jaren.

‘Gelukkig kon Herman, net als jij toen je jong was, door-

gaan met brood bakken zodat de winkel open kon blijven,' ging Martha peinzend verder.

Jan knikte somber. Hij had het verschrikkelijk gevonden om weg te moeten gaan en de bakkerij, die hij door hard werken zelf groot had gemaakt, in de steek te moeten laten. Eenmaal in het leger bakte hij daar al snel ook weer brood, maar dan voor de troepen in de kazerne waar hij was gelegerd.

Maar nu was hij weer thuis en na lang aarzelen en veel initiatief van de kant van Clara, was hij toch met de jongste dochter van de beste bakker van het dorp verloofd geraakt. Dat was nu twee maanden geleden en Martha overwoog of ze wel onder woorden zou kunnen brengen wat haar sindsdien steeds weer door het hoofd speelde.

'Zie je Hanneke vaak?' Dat was een gewaagde vraag die ze haar broer nog niet eerder had durven stellen.

Hij schokschouderde onwillig. Martha dacht eraan terug hoe Jan jaren geleden, toen ze nog maar net in het dorp waren komen wonen, al verliefd was geworden op Hanneke van Klinken, de oudste van de beide dochters van de banketbakker. Maar Hanneke had hem altijd uitgelachen en geplaagd, terwijl Jan haar op een bijna aandoenlijke manier was blijven adoreren. Maar Hanneke had niet naar hem omgekeken, zelfs niet toen hij eenmaal pas hun kleine bakkerij had geopend en vergeefs had geprobeerd bij haar vader in de leer te komen. Maar Hanneke, anderhalf jaar ouder dan haar broer en drie jaar ouder dan haar zusje Clara, was vertrokken om in de grote stad voor verpleegster te gaan leren en later had Jan dus het vaderland moeten dienen.

Nu was haar broer al vierentwintig en eindelijk, tot opluchting van hun moeder, verloofd geraakt. Maar zijn hart was er niet bij, en naar zijn werkelijke beweegredenen kon Martha slechts gissen. En van die overwegingen werd ze bepaald niet vrolijk.

Toen hun moeder hertrouwde, waren broer en zus samen achtergebleven in de bakkerij aan de Kerkstaat. De bakkerij was vroeger van hun stiefvader geweest, de tweede man van hun moeder. Maar oom Freek, zoals ze hem al snel hadden

genoemd, was alweer jaren geleden overleden. Dankzij dat huwelijk had Jan nu zijn eigen bakkerij en Martha hielp hem in de winkel en deed het huishouden voor hem. Daarmee had ze de taken van haar moeder overgenomen toen die weer ging trouwen.

Jan gaf eindelijk antwoord. ‘Ze is niet gelukkig, Martha. En Adriaan is slecht voor haar.’

‘Dat denk jij. Wellicht ben je een tikje bevooroordeeld.’

‘Ze trouwde met die Boelhouwer om eindelijk van het gezeur van haar vader af te zijn. En ze is ouder dan ik, ze dreigde over te schieten...’

‘Als verpleegster had ze overal kunnen werken. Maar ze kwam toch terug naar hier om met de man te trouwen die haar vader voor haar had uitgekozen. We weten niet waarom ze dat deed. Maar zoals je zegt, gelukkig is ze er niet van geworden.’

Jan schokte onwillig met zijn schouders en roerde in zijn koffie. ‘Inderdaad, ze deed het omwille van haar vader. Haar hart was er niet bij.’

Martha keek haar broer vragend aan. Hoe weet jij dat nu?’

Jan gaf daar geen antwoord op. ‘Twee jaar is ze alweer getrouwd en ik heb zelf gehoord dat Aad Boelhouwer haar soms bittere verwijten maakt over het feit dat ze nog altijd niet zwanger is geworden. Haar vader steunt hem daarin. Aan een man kan het niet liggen, is nu eenmaal de vaste overtuiging van de meeste mannen.’

‘Dat weten we niet zeker. Ik denk echter wel dat ze daaronder lijdt. Dat doen immers alle vrouwen die trouwen en hopen op een kind. Als dat dan niet komt, worden ze daar erg onzeker en meestal ook ongelukkig van. Hoewel er vrouwen zijn die het juist niet willen en een manier hebben ontdekt om te voorkomen dat ze toch eh...’ Martha kreeg ineens en kleur en haar broer schoot in de lach.

‘Hoe weet jij dat nu?’

Martha haalde haar schouders op. ‘Inderdaad, ik weet niet veel van die dingen af, maar ik hoorde er laatst eens iets over van Steffie.’

Jan schudde het hoofd. ‘Die vriendin van jou zegt maar wat. Steffie is een eigenwijze dondersteen, meer kan ik er niet van zeggen. Pas een beetje op.’

Steffie de Jonge was de oudste zus van hun bakkersknecht Herman, die al jaren met Jan samenwerkte. Herman was een goeierd, hij zorgde voor het hele gezin van zijn ziekelijke en vaak ontevreden moeder, een weduwvrouw die er niet in slaagde zelf voldoende geld te verdienen om de monden van haar kinderen te voeden. Dat deed Herman dus. Maar die was niet eens zoveel jonger dan Martha en ook voor hem brak de tijd aan om aan het stichten van een eigen gezin te gaan denken. Maar of zijn moeder hem die kans zou geven? En als bakkersknecht twee gezinnen onderhouden, dat zou immers niet gaan.

Jan geeuwde nadrukkelijk en Martha stond op om de tafel af te ruimen. Ze zette de vuile vaat in de gootsteen en zette een ketel water op het fornuis om straks met het warme water een afwassopje te kunnen maken. Jan stond ook op. ‘Wel, bedtijd. Voor mij tenminste.’

Martha glimlachte. ‘Welterusten.’

Jan verdween naar boven, waar op de zolder zijn slaapkamer was. Martha pakte haar borduurwerk op. De afwas kon wachten. Ze deed eerst altijd een halfuurtje rustig aan, zodat Jan niet wakker hoefde te liggen omdat het beneden rumoerig was. Ondertussen was het altijd fijn om haar gedachten eens rustig over het een of ander te laten gaan.

Ze hoopte dat de mensen gelijk kregen die beweerden dat er nu zoveel troepen werden aangevoerd, dat het niet lang meer kon duren of de Duitsers zouden eindelijk verslagen kunnen worden en deze afschuwelijke oorlog zou ten einde komen. Maar of dat daadwerkelijk het geval zou zijn? En dan kwamen haar gedachten tegen wil en dank op Jeroen Batenburg. Deze boerenzoon maakte op een bijna hinderlijke manier werk van haar. Ze moest hem niet. Zelf wist ze niet waarom. Jeroen was jong, zijn boerderij was mooi en welvarend, hij was de oudste van zes kinderen en hij zorgde goed voor zijn moeder, die weduwe was, en voor zijn broers

en zussen. Het zou een goed huwelijk zijn, als ze wat welwillender tegenover zijn hardnekkige pogingen tot toenadering zou reageren. Dat wist ze best. Haar stiefvader was laatst in de lach geschoten toen ze vertelde dat ze niet wist wat ze met die overduidelijke toenaderingspogingen van de jonge boer aan moest. Haar moeder had het hoofd geschud en had haar eraan herinnerd dat haar stiefvader vroeger korte tijd verloofd was geweest met de moeder van Jeroen. Ze voelde zich geschokt toen ze als antwoord op haar vraag waarom die verlovings eigenlijk was verbroken, op het laatste moment, vlak voor het huwelijk, herinnerde ze zich, als antwoord kreeg: 'Omdat ik nu eenmaal van je moeder hield en ineens beseftte dat ze niet langer onbereikbaar was.' Ze kon zich haar vrolijke, ontwikkelde stiefvader met de beste wil van de wereld niet voorstellen op de boerderij van Batenburg, in een bemodderde overal en met handen als kolenschoppen. Die had hij niet. Op de handen van Tinus van As was geen eeltplekje te bekennen. Ze herinnerde zich natuurlijk heel goed dat oom Freek was overleden en dat haar moeder een jaar daarna met Tinus van As hertrouwd was.

Ze zuchtte. Haar eigen vader was al overleden toen ze nog jong was. Als ze weleens een enkele keer aan hem terugdacht, herinnerde ze zich alleen zijn gescheld en de klappen waarmee hij zijn kinderen en ook zijn vrouw destijds rijkelijk had bedeed. Nee, ze dacht liever niet aan hem. Hooguit had Lina iets van zijn opvliegendheid geërfd, maar zichzelf en Jan dronken slechts hoogstzelden een glaasje. Ja, dat was waarschijnlijk ook het gevolg van de dingen die ze in hun vroege jeugd hadden meegemaakt. Zou het ook daarmee te maken hebben dat ze Jeroen niet moest? Hij dronk erg graag een borreltje. Hij kreeg er een grote mond van, maar verder hoorde ze geen nare dingen over hem vertellen. Hij werkte hard en zorgde goed voor het gezin van zijn moeder. Daar spraken mensen lovend over en dat was natuurlijk terecht.

En dan was Bram Voordendijk er ook nog. Zijn vader heette ook al Abraham en was jarenlang de beste kleermaker van het dorp geweest. Ook zijn moeder naaide, en maakte

japonnen op maat voor de dames die ze bij haar bestelden. Nu een jaar geleden hadden ze op de Molendijk een winkel geopend waar kleding al kant-en-klaar in de rekken hing, die je dan kon passen en als het beviel, meteen kon kopen en meenemen. In de stad waren al eerder van dergelijke mode-winkels verschenen, maar voor hun dorp was het een nieuwigheid. Bram zag er zelf altijd tot in de puntjes verzorgd uit. Een beetje te, vond ze diep in haar hart. Bram was enig kind en een tikje te veel aan de vrouwelijke kant, zoals Steffie dat een paar dagen geleden nog giechelend had uitgedrukt. Als hij zelf een japon aantrok, zou je bijna gaan geloven dat hij een vrouw was, had Steffie lachend gezegd, en Martha kon niet ontkennen dat daar een kern van waarheid in zat en had toen ook moeten lachen.

Ze hoorde beneden de achterdeur opengaan en even later klonken zachte voetstappen op de trap. Het water zong in de ketel. Martha legde haar borduurwerk neer en stond op om een sopje te maken. Even later stak Steffie haar hoofd om de deur. ‘Mag ik binnenkomen?’

‘Goed hoor. Maar alleen als je afdroogt.’ Martha grinnikte.

‘Wat ik nu toch heb gehoord...’ begon Steffie.

Martha klopte wat groene zeep door het warme water en begon met de afwas. Steffie pakte een droogdoek van het rekje naast het aanrecht en droogde af.

‘Wat heb je dan gehoord?’

‘Juffrouw Boelhouwer kreeg een huilbui en rende zonder meer de winkel van haar vader uit, hoewel er verschillende klanten stonden te wachten tot ze geholpen zouden worden. Dergelijk gedrag zijn ze niet van haar gewend. Mijn moeder dacht dat ze misschien eindelijk zwanger zou zijn, als ze zich zo vreemd begon te gedragen.’

Martha liet haar handen even in het sop rusten. ‘Dat meen je niet. En was er geen enkele aanleiding?’

Ze keek Steffie niet langer aan. ‘Ik heb natuurlijk weleens horen vertellen dat haar man Aad nogal lelijk tegen haar kan doen.’

‘Misschien. Dat doen meer mannen! Daar is niet zo op

gelet.' Steffie zuchtte. 'Onze Herman zou ook eens aan trouwen moeten gaan denken.'

'Hij is maar een jaar ouder dan jij bent.'

'Dries Batenburg heeft een oogje op mij.' Dries was een jongere broer van Jeroen.

Martha vergat heel de afwas. 'Dat meen je niet!'

Steffie was nog maar net achttien geworden. Het kwam door Herman dat zij met elkaar bevriend waren geraakt. Herman was een keer gevallen en had zijn knie zodanig bezeerd dat hij niet had kunnen fietsen en dus ook niet met de bakfiets brood had kunnen bezorgen bij hun klanten. Dat had Steffie toen voor een deel van haar broer overgenomen. Het andere deel had Jan er zelf bij moeten doen. Steffie was vrolijk en goedlachs, en daarmee min of meer een tegenpool van de stille en meestal erg serieuze Martha. Zijzelf had te jong te veel verantwoordelijkheden moeten dragen, dacht Martha soms.

'Je bent zo stil. Zijn broer Jeroen zit toch achter jou aan? Dan zouden we schoonzussen kunnen worden. Dat lijkt me prachtig.'

Martha schudde haar hoofd. 'Jeroen mag zichzelf dan geweldig vinden, maar hij heeft wat mij betreft geen schijn van kans. Ik vind hem een opschepper.'

'Hmm. Dat is hij natuurlijk wel een beetje. Maar het is toch beter dan de verwijfde Bram Voordendijk?'

'Ja, dat wel,' peinsde Martha. 'Iets aan onze beste Bram klopt niet helemaal.'

'Hij heeft natuurlijk als voordeel dat je na een huwelijk altijd goed in de kleren komt te zitten.' Steffie giechelde. 'Welke vrouw wil dat nu niet?'

'Doe niet zo mal! Bram is aardig, voorkomend, maakt zijn klanten vaak complimentjes.'

'Natuurlijk, dan kopen ze meer. Mijn moeder zou ook wel eens in die winkel willen gaan kijken, maar ze heeft er de centen niet voor. Die koopt voordelige lapjes op de markt en maakt alles zelf. Ook voor mij.' Dat laatste werd gevolgd door een verdrietige zucht. 'Maar toegegeven, je merkt wel dat het

een kleermakersfamilie is geweest. Ze zeggen dat de vrouw van de notaris in de winkel is geweest, maar alles wat daar hing, zat te krap. Ze nemen de maat niet, maar alles hangt in de winkel ingedeeld in een soort vaste maten van klein naar groot.

‘Ze kennen hun klanten en weten het best wat bij wie past.’

‘Het lijkt me geweldig om zomaar een winkel binnen te stappen en dan iets te kunnen passen, dat kun je dan meenemen en meteen dragen.’

‘Ja, dan weet je ook of het kledingstuk je bevalt. Nu kun je de stof nog zo mooi vinden, maar je moet dan toch altijd maar afwachten hoe iets zit en staat.’

Ze lachten beiden. ‘Wil je koffie?’ vroeg Martha aan Steffie, nadat ze het laatste serviesgoed had opgeborgen.

‘Lekker! En waarom moeten we het ook altijd over de kerels hebben?’

‘Omdat het ons voorland is te trouwen en kinderen te krijgen. Vrouwen hebben nu eenmaal niet veel keus, Stef.’

‘Jammer genoeg. Maar mannen evenmin. Kijk nu naar Herman. Hij is bakkersknecht en zal dat altijd blijven.’

Martha knikte. ‘Mijn broer heeft geluk gehad, maar de meesten krijgen een dergelijke kans nooit. En toch wil hij nog altijd meer. Jan hoopt dat de vrede snel komt. Hij verlangt naar goed meel, naar suiker en allerlei andere waren om lekkere dingen mee te gaan bakken.’

‘Hoe zit dat nu? Hij is verloofd met Clara, is het de bedoeling dat ook hij later in de bakkerij van Van Klinken komt? En moet hij dan gaan samenwerken met Aad Boelhouwer?’

‘Ik heb hem er niet over gehoord. Geen idee wat hij van plan is en nog minder wat Van Klinken ervan denkt.’

‘Adriaan Boelhouwer is lang niet zo’n goede bakker als zijn schoonvader.’

‘Dat zeggen de mensen inderdaad.’

‘En wat zegt jouw broer ervan?’

Dat wilde ze met niemand delen, besefte Martha, zelfs niet met Steffie. Want Steffie was een schat, maar praatte te veel

en waarschijnlijk praatte ze ook nogal gemakkelijk haar mond voorbij.

‘We hebben het er niet over gehad,’ jekte ze een beetje stroef. Toen stond ze op om koffie voor hen beiden in te gaan schenken. Ze geeuwde nadrukkelijk. ‘Ik kruip er vanavond maar eens vroeg in,’ liet ze toen weten, en Steffie begreep de hint.

‘Je bent moe.’

Martha knikte en bedacht in stilte dat ze vooral moe was door alle verwarrende gedachten. Jeroen Batenburg en Bram Voordendijk. Jan, die verloofd was met Clara van Klinken, maar die naar Martha vreesde nog steeds gevoelens had voor Hanneke van Klinken, die hem soms spottend ‘koekenbaker’ noemde, als niemand anders het horen kon. Het was allemaal zo vreselijk verwarrend.

*Twee jongemannen tonen interesse,
maar Martha heeft
andere dingen aan haar hoofd*

De bakkerij van Jan de Man floreert. Zijn jongere zus Martha helpt hem in de winkel en doet het huishouden voor hem. Als Jan zich verlooft met Clara van Klinken, die na het huwelijk Martha's plaats zal innemen, weet Martha dat ze overbodig zal worden. Ze heeft de leeftijd om zelf eveneens aan een huwelijk te gaan denken. Twee jongemannen tonen interesse, maar geen van beiden weet warme gevoelens bij Martha los te maken. In de wereld speelt van alles, met het einde van de Grote Oorlog en het woekeren van de Spaanse griep. De levens van veel mensen veranderen onherroepelijk. Ook Martha moet een nieuwe overweging maken.

Gerda van Wageningen bracht vorig jaar de historische roman *Bakkersliefde*, het eerste deel in de trilogie die verdergaat met *Zussenliefde*. Dit boek speelt zich af in het Zuid-Holland van de vroege twintigste eeuw.

Z&K

ISBN 978 94 0191 346 1 NUR 344

9 789401 913461

www.romanserie.nl